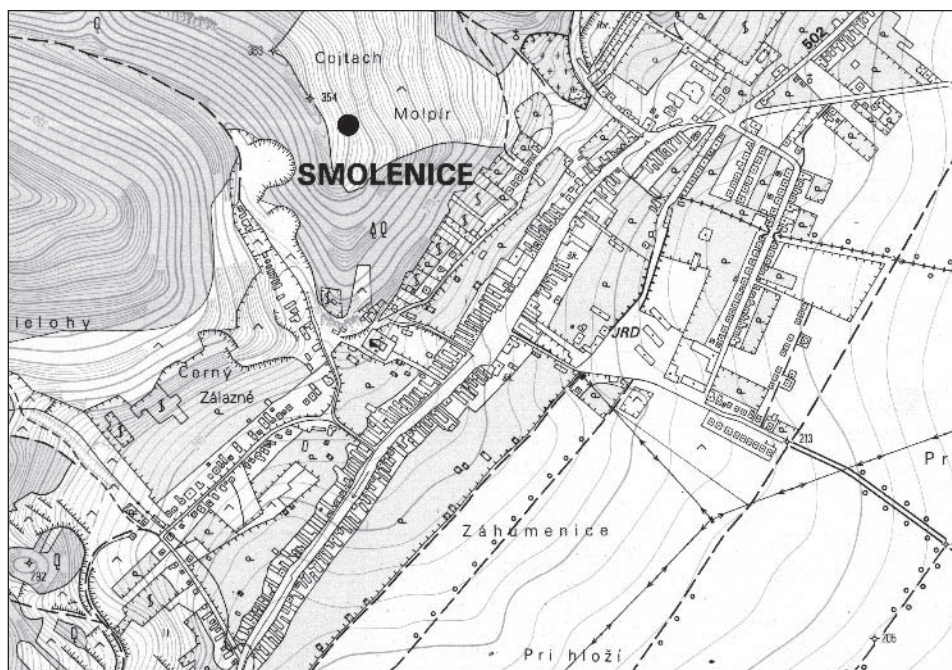


## SÚČASTI OCHRANNEJ ŠUPINOVEJ ZBROJE ZO SMOLENÍC - MOLPÍRA

RADOSLAV ČAMBAL

V roku 2006 boli do Slovenského národného múzea - Archeologického múzea v Bratislave zapožičané na zdokumentovanie zaujímavé predmety zo súkromnej zbierky.<sup>1</sup> Ide o tri typy železných šupín a jeden fragment bronzovej šupiny zo šupinovej ochrannej zbroje zo Smoleníc - Molpíra (obr. 1). Z lokality Molpír je doposiaľ známy len jediný publikovaný exemplár bronzovej šupiny z ochrannej šupinovej zbroje (Dušek – Dušek 1995, Tab. 120: 20; Romsauer 2004, Tab. I: 5) a niekoľko železných krúžkov a fragmentov zo železnej krúžkovej ochrannej zbroje, datovanej do doby rímskej resp. do včasného stredoveku (Šimčík 2007). Preto pokladáme za nutné, bližšie sa venovať novým nálezom.



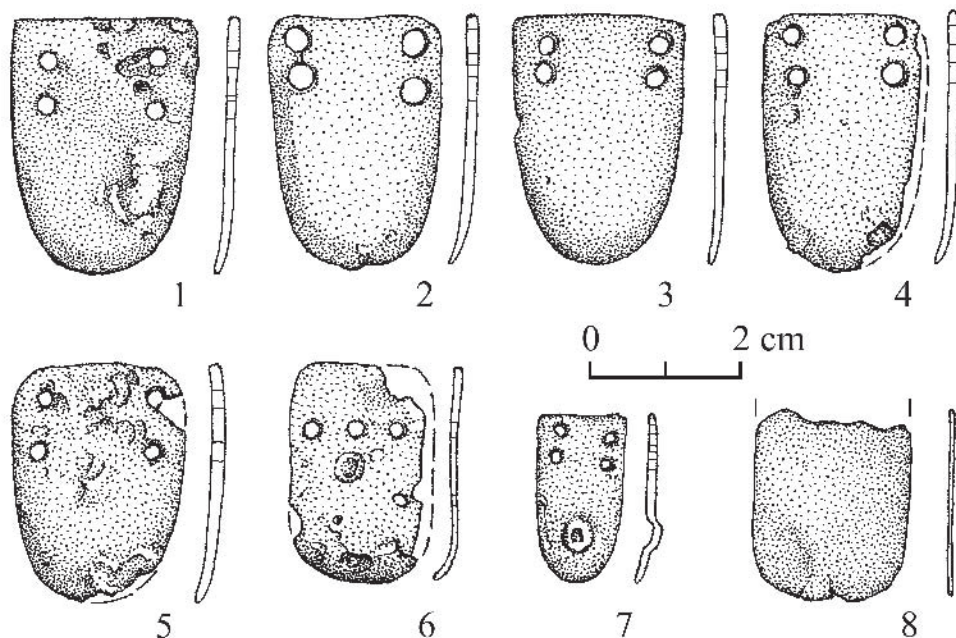
Obr. 1 Smolenice - Molpír (mapa: 35-33-02, M - 1: 10000)

### Opis predmetov (obr. 2, 3)

1. Železná šupina zo šupinového panciera, v spodnej časti zaoblená. Okraj šupiny okrem vrchnej časti je po obvode a predovšetkým v spodnej zaoblenej časti mierne zošíkmený a zahnutý.

Vo vrchnej časti sú štyri rovnako veľké otvory po dvoch na stranách. Rozmery: výška: 3,35 cm, šírka: 2,42 cm, hrúbka plechu: 0,2 cm, Ø otvorov: 0,22 cm, hmotnosť: 4,22 g.

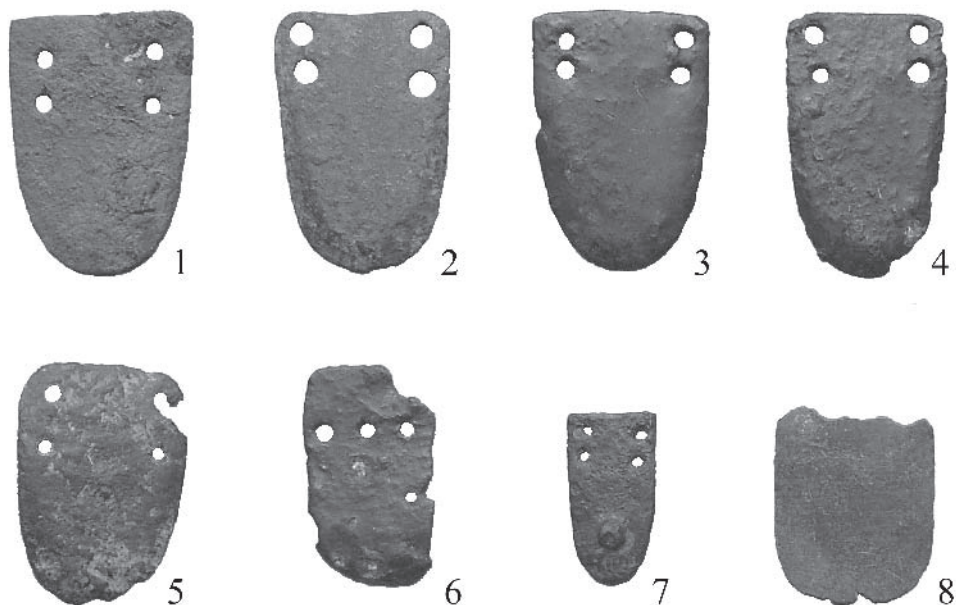
2. Železná šupina zo šupinového panciera, v spodnej časti zaoblená. Okraj šupiny okrem vrchnej časti je po obvode a predovšetkým v spodnej zaoblenej časti mierne zošíkmený a zahnutý. Vo vrchnej časti sú štyri rovnako veľké otvory po dvoch na stranách. Rozmery: výška: 3,32 cm, šírka: 2,27 cm, hrúbka plechu: 0,11 cm, Ø otvorov: 0,32 cm, hmotnosť: 3,61 g.
3. Železná šupina zo šupinového panciera, v spodnej časti zaoblená. Okraj šupiny okrem vrchnej časti je po obvode a predovšetkým v spodnej zaoblenej časti mierne zošíkmený a zahnutý. Vo vrchnej časti sú štyri rovnako veľké otvory po dvoch na stranách. Rozmery: výška: 3,3 cm, šírka: 2,2 cm, hrúbka plechu: 0,15 cm, Ø otvorov: 0,11 cm, hmotnosť: 4,47 g.
4. Železná šupina zo šupinového panciera, v spodnej časti zaoblená. Okraj šupiny okrem vrchnej časti je po obvode a predovšetkým v spodnej zaoblenej časti mierne zošíkmený. Vo vrchnej časti sú štyri rovnako veľké otvory po dvoch na stranách. Šupina je mierne poškodená koróziou. Rozmery: výška: 3,8 cm, šírka: 2,08 cm, hrúbka plechu: 0,1 cm, Ø otvorov: 0,2 – 0,28 cm, hmotnosť: 3,29<sup>+</sup> g.
5. Železná šupina zo šupinového panciera, v spodnej časti zaoblená. Okraj šupiny okrem vrchnej časti je po obvode a predovšetkým v spodnej zaoblenej časti mierne zošíkmený. Vo vrchnej časti sú štyri rovnako veľké otvory po dvoch na stranách. Šupina je mierne poškodená koróziou. Rozmery: výška: 3,12<sup>+</sup> cm, šírka: 2,26 cm, hrúbka plechu: 0,15 cm, Ø otvorov: 0,2 cm, hmotnosť: 3,25<sup>+</sup> g.



Obr. 2 Železné a bronzové šupiny zo Smoleníc - Molpíra (1-7: železo, 8: bronz)

6. Železná šupina zo šupinového panciera, štíhleho pretiahnutého tvaru, v spodnej časti zaoblená. Okraj šupiny okrem vrchnej časti je po obvode mierne zošikmený, v spodnej časti výrazne zahnutý. Vo vrchnej časti sú štyri rovnako veľké otvory. Tri otvory sú v línii a jeden je na pravej strane pri okraji pod nimi. Šupina je mierne poškodená koróziou. Rozmery: výška: 2,8 cm, šírka: 1,78 cm, hrúbka plechu: 0,1 cm, Ø otvorov: 0,2 – 0,12 cm, hmotnosť: 1,67<sup>+</sup> g.
7. Železná šupina zo šupinového panciera, štíhleho pretiahnutého tvaru v spodnej časti zaoblená. V spodnej časti je v strede šupiny kruhová, z vnútornej strany pretlačená puklička. V spodnej zaoblenej časti je okraj šupiny mierne zahnutý. Vo vrchnej časti sú štyri rovnako veľké otvory po dvoch na stranách. Rozmery: výška: 2,2 cm, šírka: 1,15 cm, hrúbka plechu: 0,1 cm, Ø otvorov: 0,1 cm, hmotnosť: 0,98 g.
8. Bronzová poškodená šupina zo šupinového panciera, v spodnej časti zaoblená. Vo vrchnej, nezachovanej odlomenej časti boli pravdepodobne tri otvory v línii. Rozmery: výška: 2,5<sup>+</sup> cm, šírka: 2,04 cm, hrúbka plechu: 0,05 cm, hmotnosť: 1,00<sup>+</sup> g.

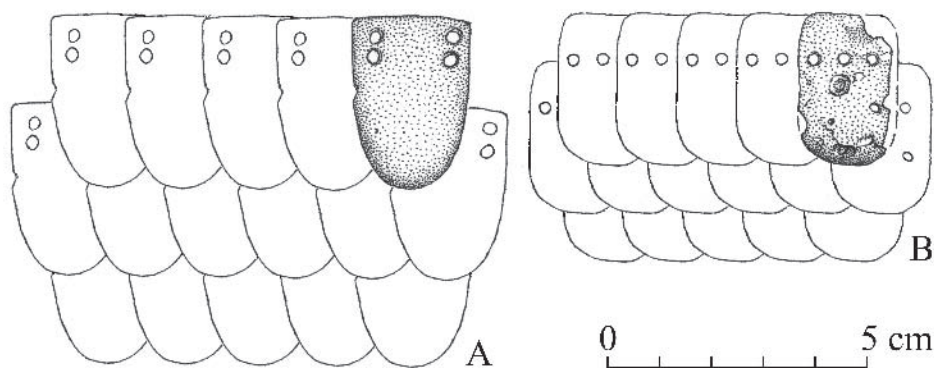
Pôvod šupinových pancierov môžeme hľadať v blízkovýchodnom prostredí Sýrie, Mezopotámie a Egypta niekedy v 16. – 15. storočí pred Kr. (Černenko 2006, 123 n.). Šupinová zbroj sa objavuje v materiálnej náplni kultúr Karpatskej kotliny zhruba od obdobia neskorej doby bronzovej v skupine Mezöcsát. V neskorohalštatskom prostredí skupiny Vekerzug v Karpatskej kotline ide predovšetkým o šupiny, pochádzajúce zo šupinových pancierov (Chochorowski 1985a, 106), pričom tento typ ochrannej zbroje bol do oblasti juhovýchodnej Európy sprostredkovaný práve Skýtskou expanziou (Černenko



Obr. 3 Železné a bronzové šupiny zo Smoleníc - Molpíra (1–7: železo, 8: bronz)

2006, 129). V oblasti severného pričiernomoria sú však doložené aj ďalšie ochranné prvky zo šupín vo výzbroji skýtskych bojovníkov počnúc prilbami, štítmí (Černenko 2006), ako aj ochrannej prikrývky koní. Ide o mimoriadne odolnú a na tele človeka relatívne pohyb neobmedzujúcu ochrannú zbroj. Ochranná zbroj zo šupín bola odolná predovšetkým voči súdobým strelným zbraňam, predovšetkým však proti šípom, ako aj proti sečným zbraňam. Šupiny boli navzájom prepájané drôtom, tenkými koženými pútkami alebo zvieracími šlachami a upevnené na podklad v podobe pevnej, kvalitne opracovanej hovädzej kože, zloženej z niekoľkých dielov, pozostávajúcich z horizontálnych pásov, prípadne z menších poskladaných koží v tvare a veľkosti šupín tak, aby neobmedzovala pohyb bojovníka (Černenko 2006, 9). Neskôr v stredoveku boli pomocou nitov upevnené na podklad. Každá šupina bola upevnená tak, že zasahovala do jednej tretiny alebo jednej polovice šírky vedľajších šupín v rade (obr. 4). Každý rad šupín čiastočne prekryval zhora ďalší rad šupín, ktorý bol pod ním a zakrýval a chránil tak švy, ktorými boli šupiny pripojené ku koženému podkladu. Šípy alebo vrhacie, prípadne sečné zbrane nepriateľa tak museli preniknúť niekoľkými vrstvami šupín. Takýto spôsob konštrukcie šupinových pancierov teda zabezpečoval, že nárazy šípov bol výrazným spôsobom tlmené a ich účinok bol značným spôsobom minimalizovaný. Isté nebezpečenstvo prieniku cez šupinový pancier hrozilo, ak bol úder vedený zospodu. Jednotlivé nálezy nami prezentovaných šupín (č. 1–8) nepochádzajú z jedného miesta, ale boli rozptýlené na rôznych miestach opevneného areálu hradiska Molpír. Šupiny č. 1–5, vyrobené zo železa (obr. 2: 1–5; 3: 1–5), aj napriek tomu pravdepodobne pochádzajú ak nie z jedného exemplára šupinovej ochrannej zbroje, tak z jedného typu a to na základe podobnosti a veľkosti jednotlivých šupín. K tomuto typu šupín žiaľ doposiaľ nepoznáme presné analógie, preto je ich presnejšie datovanie zatiaľ sporné. Železná šupina č. 6 (obr. 2: 6; 3: 6) má svoje priame analógie v skýtskych nálezoch z pričiernomoria (Černenko 2006), ako aj v Karpatskej kotline v hrobe vekerzugskej skupiny z Ártánda, odkiaľ pochádzajú bronzové aj železné exempláre (Párducz 1965, 194 n., XI, XII, XIII). Preto ju môžeme jednoznačne interpretovať a priradiť k tzv. militáriám skýtskeho typu. Šupina č. 7 (obr. 2: 7; 3: 7) je tvarovo a spôsobom umiestnenia otvorov bližšia šupinám č. 1–5. Bronzová šupina č. 8 (obr. 2: 8; 3: 8) je poškodená, jej vrchná časť s otvormi je odlomená, preto nie je možné spoľahlivo určiť, o aký typ ide, ako aj jej datovanie je problematické. Nie je vylúčené, že spomínané rôzne typy šupín môžu pochádzať z jedného kusu zbroje-panciera, keďže nie je pravidlom, že šupinové panciere boli zhotovené zo šupín rovnakej veľkosti. Známe sú aj kombinované šupinové ochranné zbroje, zložené z bronzových a železných šupín rôznych tvarov (Chochorowski 1985a, 105). Počet šupinovej zbroje, zloženej zo železných šupín rastie v oblasti severného pričiernomoria predovšetkým v 4. storočí pred Kr., pričom počet pancierov, zložených z bronzových šupín v tomto období klesá (Černenko 2006, 10). V opise predmetov spomínané mierne zahnutie šupín po ich obvode a predovšetkým v spodnej zaoblenej časti má početné analógie v skýtskom prostredí pričiernomoria (Černenko 2006). Môže to naznačovať aj spôsob výroby šupín, a to po vyrobení základného tvaru aj ich následovná úprava lisovaním do formy, aby bolo dosiahnuté práve spomínané zahnutie, ktoré pravdepodobne súviselo s funkčnosťou šupín na pancieri. Na železných šupinách č. 1–6 a na už vyššie spomenutej publikovanej bronzovej šupine z Molpíra je viditeľný práve takýto spôsob ich výroby, kedy boli šupiny vystrihnuté alebo vyrezané pílkou z bronzového resp. železného plechu a následne upravené tlakom pravdepodobne do formy.





Obr. 4 Pokus o rekonštrukciu usporiadania a štruktúry šupín z ochranej zbroje zo Smolenic-Molpíra (A – šupina č. 3, B – šupina č. 6)

Predpokladáme, že nami prezentované šupiny z ochranej zbroje, pochádzajúce z opevnenej polohy na Molpíre v Smoleniciach môžeme časovo zaradiť do obdobia doby halštatskej. Nepredpokladáme, že by spadali do mladšieho časového úseku, aj keď je na Molpíri doložené výrazné osídlenie z mladšej doby laténskej (Farkaš 2004, 67 n.), nálezy z doby rímskej (Dušek – Dušek 1995) a z obdobia 8. – 9. storočia (Turčan 1994, 75 n.; Turčan 1995, 77 n.). Šupinové ochranné zbroje z doby rímskej – *lorica squamata* a predovšetkým šupiny z ktorých boli zložené a používané rímskou armádou boli uniformné počas celého obdobia doby rímskej 1 – 4. storočie po Kr., v stredoeurópskom priestore len s malými a ojedinelými odlišnosťami v umiestnení otvorov. Šupinové brnenie bolo používané predovšetkým jazdou, vrátane šupinovej pokrývky koní, v prípade Sarmatských ťažkoodencov, prípadne vyššími dôstojníkmi v légii u pešiakov, pričom bolo taktiež odolnejšie voči strelám z luku, na rozdiel od krúžkových brnení (Junkelmann 1992, 196 n.). Šupiny používané na rímskej zbroji sa od skýtskych ako aj stredovekých líšia pozdĺžnym tvarom, veľkosťou, odlišným umiestnením otvorov nad sebou vždy vo dvojici v strede strán šupín a tým aj spôsobom vzájomného prepojenia a upevnenia na podklad. Išlo teda o ustálený tvar šupín s rozdielmi vo veľkosti a v materiáli, z ktorého boli šupiny v dobe rímskej rímskou armádou používané, keďže sa objavujú bronzové, ako aj železné exempláre (Bishop – Coulston 1989). Preto pôvod šupín z Molpíra v dobe rímskej môžeme jednoznačne vylúčiť. Pôvod a časové zaradenie železných šupín č. 1–5, 7 môže teoreticky spadať taktiež aj do obdobia 8. – 9. storočia, kedy sú zmienky o ochranej zbroji v karolínskom období vo franskej armáde (Klučina – Romaňák 1983, 44; Ruttkay 1976, 339) a nie je vylúčené, že sa predmety tohto charakteru dostali do slovanského prostredia. Ako sme už vyššie spomenuli, na Molpíre je spomenuté obdobie doložené výraznými nálezmi. Nami prezentované šupiny však pravdepodobne súvisia s katastrofickými udalosťami, ktoré zapríčinili zánik halštatského osídlenia na Molpíre. Ich pôvod by sme mohli hľadať niekde vo východnom stepnom prostredí. Podľa interpretácií niektorých autorov sa zánik halštatského osídlenia na Molpíre kladie do súvisu s prvou vlnou expanzie Skýtov do Karpatskej kotliny (Chochorowski 1985b, 230). Súvisí to predovšetkým s masívnym výskytom stoviek kusov trojkrídelkových a trojbokých bronzových hrotov šípov, tzv. hrotov včasného skýtskeho typu, ako aj iných militárií skýtskeho typu, pochádzajúcich z Molpíra a datovaných na záver 7. storočia pred Kr. až na začiatok 6. storočia pred Kr.

Nie je však vylúčené, že šípy so spomínanými bronzovými hrotmi používali aj obyvatelia – obrancovia Molpíra (Parzinger – Stegmann-Rajtár 1988, 177–178; Dušek – Dušek 1984; Dušek – Dušek 1995). Proti tomu však hovorí skôr fakt, že sa na hradisku nenašli výraznejšie koncentrácie hrotov v inventároch domov, resp. na ďalších miestach, ktoré by nasvedčovali tomu, že ide o pripravené strelivo pre obrancov (Romsauer 2004, 407 n.), t. j. aj používateľov týchto šípov s bronzovými hrotmi. Nasvedčovalo by to skôr ich cudziemu pôvodu, pričom ich výskyt súvisí v prvom rade so zánikovým horizontom hradiska (Romsauer 2004, 409). Podľa prebiehajúcich nových analýz materiálu z hradiska Molpír nie je žiadny nález datovateľný mladšie ako na začiatok 6. storočia pred Kr., t. j. do stupňa HaD1 (Stegmann-Rajtár 2005, 153). Otázkou teda ostáva, či boli šupiny zo Smoleníc - Molpíra domáceho pôvodu, t. j. patrili niekomu z miestnej elity ešte pred násilným zánikom hradiska, alebo ide o doklad priamej skýtskej expanzie do severných častí Karpatskej kotliny a s ňou súvisiaci aj násilný zánik halštatského osídlenia na Molpíre. Doposiaľ však nepoznáme žiadne nálezy bronzových resp. železných šupín, pochádzajúcich z ochrannej zbroje z územia osídleného nositeľmi kalenderberskej kultúry, či lužickej kultúry zo starohalštatského obdobia stupňa HaC a začiatku mladohalštatského stupňa HaD1. Ide teda o cudzí element, pričom tieto nálezy, bronzové aj železné sú typické pre neskorohalštatské obdobie stupňov HaD2-3 v rámci Karpatskej kotliny, a to pre materiálnu náplň skupiny Vekerzug. Ide predovšetkým o predmety pochádzajúce z hrobov bojovníkov v podobe výnimočných nálezov častí šupinových pancierov z lokalít Ártánd, Tarnabod-Téglásdomb, Csanytelek-Újhalastó a ojedinelých nálezov šupín z Török-szentmiklós-Surján a Simeria z polovice 6. storočia pred Kr. (Chochorowski 1985a, 105; Párducz 1973, 34, Karte 3; Párducz 1974, 194, 318). Podľa najnovších výsledkov bádania E. V. Černenka pochádzajú z územia Maďarska celkovo štyri vyššie spomenuté exempláre (Černenko 2006, 129). Z územia Slovenska pochádzajú okrem už publikovaného bronzového exemplára z Molpíra iba dva zlepené bronzové plechy – bronzová šupina z kostrového hrobu 179-A z pohrebiska v Chotíne (Dušek 1966, 59, tab. XX: 6), datovaného do neskorohalštatského obdobia vekerzugskej skupiny.

Na základe týchto zistení môžeme predpokladať, že v prípade nami prezentovaných železných šupín a bronzovej šupiny z Molpíra ide skutočne o priamy vplyv a doklad prítomnosti východných nomádskych etník, spriaznených so Skýtmi na smolenickom Molpíre a šupiny z ochrannej zbroje majú svoj pôvod v nomádskom prostredí. Časovo pravdepodobne spadajú do obdobia zániku halštatského osídlenia na hradisku v Smoleniciach-Molpíre v závere 7. storočia a na začiatku 6. storočia pred Kr.

## POZNÁMKA

<sup>1</sup> Šupiny č. 1 – 8 sú uložené v súkromnej zbierke. Za zapožičanie a umožnenie publikovať ich týmto ďakujeme majiteľovi.

## LITERATÚRA

- BISHOP, M. C. – COULSTON, J. C. 1989: Roman Military Equipment. Shire Archaeology 59, Aylesbury.
- ČERNENKO, E. V. 2006: Die Schutzaffen der Skythen. PBF III, 2. Band. Stuttgart.
- CHOCHOROWSKI, J. 1985a: Die Vekerzug-Kultur. Charakteristik der Funde. Warszawa – Krakow.

- CHOCHOROWSKI, J. 1985b: Die Rolle der Vekezug-Kultur (VK) im Rahmen der skythischen Einflüsse in Mitteleuropa. *Prähist. Zeitschr.* 60, s. 204–271.
- DUŠEK, M. 1966: Thrakisches Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotín. Bratislava.
- DUŠEK, M. – DUŠEK, S. 1984: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. I. Nitra.
- DUŠEK, M. – DUŠEK, S. 1995: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. II. Nitra.
- FARKAŠ, Z. 2004: Spony z doby laténskej z opevnenej polohy Molpír pri Smoleniciach. *Zbor. SNM* 98, *Arch.* 14, Bratislava, s. 67–94.
- JUNKELMANN, M. 1992: Die Reiter Roms. Teil III: Zubehör, Reitweise, Bewaffnung. Mainz.
- KLUČINA, P. – ROMAŇÁK, A. 1983: Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby 5. – 17. stol., I. díl. Praha.
- PARZINGER, H./STEGMANN-RAJTÁR, S. 1988: Smolenice-Molpír und der Beginn skythischer Sachkultur in der Südwestslowakei. *Prähist. Zeitschr.* 63, s. 162–178.
- PÁRDUCZ, M. 1965: Graves from the Scythian Age at Ártánd. *Acta Arch. Hung.* 25, s. 27–63.
- PÁRDUCZ, M. 1973: Probleme der Skythenzeit im Karpatenbecken. *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae.* 17, s. 137–232.
- PÁRDUCZ, M. 1974: Die charakteristischen skythischen Funde aus dem Karpatenbecken und die damit verbundenen ethnischen Fragen. In: *Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa.* Bratislava, s. 311–336.
- ROMSAUER, P. 2004: Fragment kokily na odlievanie hrotov šípov skýtskeho typu zo Smoleníc. In: BÁTORA, J./FURMÁNEK, V./VELIAČIK, L. (Hrsg.): *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag.* Nitra, s. 401–412.
- RUTTKAY, A. 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). *Slov. Arch.* 24, 2, s. 245–395.
- STEGMANN-RAJTÁR, S. 2005: Smolenice-Molpír. In: BECK, H./GEUENICH, D./STEUER, H. (Hrsg.): *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde.* Band 29. Berlin, s. 146–156.
- ŠIMČÍK, P. 2007: Fragmenty krúžkovej zbroje z lokalít Smolenice – Molpír a Dolné Orešany – poloha Železník. *Zbor. SNM* 101, *Arch.* 17, Bratislava, s. 175–188
- TURČAN, V. 1994: Ďalšie slovanské nálezy zo Smoleníc – Molpíra. *Zbor. SNM* 88, *Arch.* 4, Bratislava, s. 75–84.
- TURČAN, V. 1995: Nové nálezy ostrôh zo Smoleníc – Molpíra. *Zbor. SNM* 89, *Arch.* 5, Bratislava, s. 77–82.

## SCHUPPENPANZERTEILE AUS SMOLENICE - MOLPÍR

RADOSLAV ČAMBAL

Im Jahre 2006 wurden in Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum in Bratislava interessante Gegenstände aus einer Privatsammlung zur Dokumentierung geliehen. Es handelt sich um drei Typen von Eisenschuppen und Fragment einer Bronzeschuppe vom Schuppenpanzer aus Smolenice - Molpír (Abb. 1). Aus der Fundstelle Molpír kennt man bisher nur ein einziges Exemplar der Bronzeschuppe von einem Schuppenpanzer (Dušek – Dušek 1995, Tab. 120: 20; Romsauer 2004, Tab. I: 5) und einige Eisenringe und Fragmente vom Ringpanzer, datiert in die römische Kaiserzeit, bzw. ins Frühmittelalter (Šimčík 2007). Deswegen halten wir es für nötig, sich eingehender den Neufunden zu widmen.

Die Herkunft von Schuppenpanzern ist im nahöstlichen Bereich Syriens, Mesopotamiens und Ägyptens irgendwo im 16. – 15. Jahrhundert v. Chr. zu suchen (Černenko 2006, 123 ff.). Der Schuppenpanzer erscheint im materiellen Inhalt der Kulturen des Karpatenbeckens ungefähr seit der spätbronzezeitlichen Gruppe Mezöcsát. Im späthallstatt-

zeitlichen Bereich der Vekerzug-Gruppe im Karpatenbecken handelt es sich vor allem um Schuppen stammend aus Schuppenpanzern (Chochorowski 1985a, 106), wobei dieser Typ von Schutz Waffen ins Gebiet Südosteuropas gerade durch die skythische Invasion vermittelt wurde (Černenko 2006, 129). Im nördlichen Schwarzmeergebiet sind jedoch in der Ausrüstung von skythischen Krieger n auch weitere Schutz Elemente aus Schuppen belegt, nämlich Helme, Schilde (Černenko 2006) oder Pferdedecken. Es geht um eine besonders widerstandsfähige Schutz rüstung, die ihren Träger relativ wenig an Bewegung hindert. Der Schuppenpanzer war beständig vor allem gegenüber den zeitgenössischen Schusswaffen, besonders gegen Pfeilspitzen und auch gegen Hieb Waffen. Die Schuppen waren miteinander durch Draht, dünne Lederschlaufen oder Tiersehnen verbunden und auf die Unterlage aus festem, qualitativ voll bearbeitetem Rindsleder befestigt. Die war aus einigen Teilen zusammengesetzt und jeder von ihnen bestand aus horizontalen Bändern, bzw. aus kleineren zusammenge flickten Lederstücken in Schuppenform und -größe, so dass sie den Krieger, der sie trug, nicht an Bewegung hinderte (Černenko 2006, 9). Später im Mittelalter waren die Schuppen mit Hilfe von Nieten auf die Unterlage befestigt. Jede Schuppe war so angebracht, dass sie bis zu einem Drittel oder einer Hälfte der Breite von benachbarten Schuppen in einer Reihe hinreichte (Abb. 4). Jede Schuppenreihe hat von oben eine weitere darunter liegende Schuppenreihe teilweise überdeckt und auf diese Weise überdeckte und beschützte sie die Nähte, mit denen die Schuppen zur Lederunterlage befestigt waren. Die Pfeile oder Wurf- bzw. Hieb Waffen des Feindes mussten auf diese Weise mehrere Schuppenschichten durchdringen. Solche Konstruktionsart der Schuppenpanzer hat also versichert, dass die Anstöße von Pfeilen deutlich gedämpft wurden, was deren Auswirkung beträchtlich minimalisierte. Eine gewisse Gefahr der Durchdringung von einem Schuppenpanzer bestand, wenn der Schlag von unten kam.

Einzelne Funde der von uns präsentierten Schuppen (Nr. 1–8) stammen nicht aus einem einzigen Ort, sie waren an verschiedenen Stellen des befestigten Areals vom Burgwall Molpír verstreut. Die eisernen Schuppen Nr. 1–5 (Abb. 2: 1–5; 3: 1–5) mögen vielleicht trotzdem, wenn auch nicht von einem und demselben Exemplar, doch wenigstens von demselben Typ des Schuppenpanzers stammen, u. z. auf Grund der Ähnlichkeit und Größe von einzelnen Schuppen. Zu diesem Typ von Schuppen kennen wir vorerst leider keine genauen Analogien, deswegen ist deren präzisere Datierung bisher umstritten. Die eiserne Schuppe Nr. 6 (Abb. 2: 6; 3: 6) findet ihre direkte Analogien in skythischen Funden aus dem Schwarzmeergebiet (Černenko 2006) sowie im Karpatenbecken im Grab der Vekerzug-Gruppe in Ártánd, von wo bronzene sowie eiserne Exemplare stammen (Párducz 1965, 194 ff., XI, XII, XIII). Deswegen können wir sie eindeutig interpretieren und zu den sog. Militaria vom skythischen Typ reihen. Die Schuppe Nr. 7 (Abb. 2: 7; 3: 7) steht mit ihrer Form und Platzierung der Öffnungen näher den Schuppen Nr. 1–5. Die Bronzeschuppe Nr. 8 (Abb. 2: 8; 3: 8) ist beschädigt, ihr Oberteil mit Öffnungen ist abgebrochen und deshalb kann man nicht verlässlich bestimmen, um welchen Typ es geht. Ihre Datierung ist ebenfalls problematisch.

Es ist nicht ausgeschlossen, dass die obenerwähnten unterschiedlichen Typen von Schuppen aus einem und demselben Stück Rüstung stammen können, denn es ist nicht die Regel, dass die Schuppenpanzer aus Schuppen von gleicher Größe gemacht wurden. Es sind auch kombinierte Schuppenpanzer bekannt, zusammengesetzt aus Bronze- und Eisenschuppen verschiedener Form (Chochorowski 1985a, 105). Die Zahl von Schuppenpanzern bestehend aus Eisenschuppen wächst im nördlichen Schwarzmeergebiet



vor allem im 4. Jh. v. Chr., wobei die Zahl von Schuppenpanzern aus Bronzeschuppen zu dieser Zeit absinkt (Černenko 2006, 10). Die in der Beschreibung der Gegenstände erwähnte leichte Krümmung der Schuppen am Umfang und vor allem im abgerundeten Unterteil findet zahlreiche Analogien in skythischem Bereich des Schwarzmeergebietes (Černenko 2006). Dies kann auch die Erzeugungsart der Schuppen andeuten, u. z. ihre zusätzliche Zurichtung durch Formpressen nachdem die Grundform hergestellt wurde, um gerade die erwähnte Krümmung zu erzielen, die vermutlich mit der Funktionsfähigkeit der Schuppen am Panzer zusammenhing. Auf den Eisenschuppen Nr. 1–6 und auf der obenerwähnten publizierten Bronzeschuppe aus Molpír kann man gerade solche Erzeugungsweise beobachten, wo die Schuppen aus Bronze- bzw. Eisenblech ausgeschnitten oder ausgesägt wurden und nachträglich durch Pressen, vermutlich in eine Form, zugerichtet waren.

Wir nehmen an, dass die von uns präsentierten Schuppen von einem Schuppenpanzer aus der befestigten Lage auf Molpír bei Smolenice in die Hallstattzeit einzusetzen sind. Unserer Meinung nach sind sie nicht jünger, obwohl auf Molpír eine deutliche Siedlungsaktivität aus der Spätlatènezeit (Farkaš 2004, 67 ff.), Funde aus der römischen Kaiserzeit (Dušek – Dušek 1995) und aus dem 8. – 9. Jahrhundert (Turčan 1994, 75 ff.; Turčan 1995, 77 ff.) belegt sind. Die Schuppenpanzer benutzt vom römischen Heer – *lorica squamata* und vor allem die Schuppen selbst waren uniform während der ganzen römischen Kaiserzeit im 1. – 4. Jahrhundert n. Chr. Im mitteleuropäischen Raum gibt es nur kleine und vereinzelte Unterschiede in Platzierung der Öffnungen. Der Schuppenpanzer wurde hauptsächlich von der Reiterei benutzt, einschließlich der Pferddecke bei den schwerbewaffneten sarmatischen Reitern, oder von den höhergestellten Legionsoffizieren bei Fußsoldaten und er war auch gegenüber Pfeilschüssen beständig, im Unterschied zu den Ringpanzern (Junkelmann 1992, 196 ff.). Die Schuppen benutzt in römischer Ausrüstung unterscheiden sich von den skythischen oder mittelalterlichen durch ihre längliche Form, Größe sowie eine abweichende Platzierung der Öffnungen, nämlich übereinander und jeweils zwei davon in der Seitenmitte, wodurch auch die Weise ihrer gegenseitigen Verbindung und Befestigung auf die Unterlage anders war. Es handelte sich also um eine stabilisierte Schuppenform mit Unterschieden in Größe und Material, aus welchem sie in der römischen Kaiserzeit hergestellt wurden, denn man findet sowohl bronzene als auch eiserne Exemplare (Bishop – Coulston 1989). Deswegen können wir die römisch-kaiserzeitliche Datierung der Schuppen aus Molpír eindeutig ausschließen. Die Herkunft und Zeiteinsetzung von den eisernen Schuppen Nr. 1–5, 7 kann theoretisch auch ins 8. – 9. Jh. fallen, wo die Schutzwaffe in karolingischer Periode im fränkischen Heer erwähnt wird (Klučina – Romaňák 1983, 44; Ruttkay 1976, 339) und es ist nicht ausgeschlossen, dass die Gegenstände von solchem Charakter in den slawischen Bereich gelangt sind. Wie schon gesagt, die erwähnte Periode ist auf Molpír durch ausgeprägte Funde belegt. Die von uns präsentierten Schuppen hängen jedoch vermutlich mit katastrophischen Ereignissen zusammen, die den Untergang des hallstattzeitlichen Burgwalls auf Molpír verursacht haben. Deren Ursprung könnten wir irgendwo im östlichen Steppenbereich suchen. Laut Interpretationen von einigen Autoren stellt man das Ende der hallstattzeitlichen Besiedlung auf Molpír in Zusammenhang mit der ersten Welle der skythischen Expansion ins Karpatenbecken (Chochorowski 1985b, 230). Es hängt vor allem mit einem massiven Vorkommen von Hunderten an dreiflügeligen und dreiseitigen bronzernen Pfeilspitzen zusammen, sog. Pfeilspitzen frühskythischen Typs,

als auch anderen Militaria vom skythischen Gepräge, stammend aus Molpír und datiert ans Ende des 7. Jh. v. Chr. und den Anfang des 6. Jh. v. Chr. Es besteht jedoch auch die Möglichkeit, dass Pfeile mit den erwähnten Bronzespitzen auch von den Bewohnern –Verteidigern Molpírs verwendet wurden (Parzinger – Stegmann-Rajtár 1988, 177–178; Dušek – Dušek 1984; Dušek – Dušek 1995). Dagegen spricht aber die Tatsache, dass auf dem Burgwall keine deutlichere Konzentrationen von Pfeilspitzen in den Inventaren der Häuser gefunden wurden, bzw. an anderen Stellen, die vermuten ließen, dass es sich um vorbereitete Munition für die Verteidiger, d. h. auch Benutzer dieser Pfeile mit Bronzespitzen handelt (Romsauer 2004, 407 ff.). Alles spricht eher für deren fremde Herkunft und das Vorkommen hängt in erster Reihe mit dem Untergangshorizont des Burgwalls zusammen (Romsauer 2004, 409). Auf Grund der verlaufenden neuen Analysen des Materials aus dem Burgwall Molpír kann man keinen der Funde später als an den Anfang des 6. Jh. v. Chr. datieren, d. h. in die Stufe HaD1 (Stegmann-Rajtár 2005, 153). Es besteht also weiterhin die Frage, ob die Schuppen aus Smolenice - Molpír heimischer Herkunft waren, d. h. jemandem aus der örtlichen Elite noch vor dem gewaltsamen Untergang des Burgwalls gehörten, oder ob es sich um einen Beleg der direkten skythischen Expansion in den Nordteil des Karpatenbeckens und damit auch des gewaltsamen Untergangs der hallstattzeitlichen Besiedlung auf Molpír handelt. Bisher kennen wir jedoch keine Funde von bronzenen, bzw. eisernen Schuppen der Schutzrüstung aus dem Gebiet besiedelt durch die Träger der Kalenderberg-Kultur, bzw. Lausitzer Kultur aus der althallstattzeitlichen Periode der Stufe HaC und aus dem Anfang der junghallstattzeitlichen Stufe HaD1. Es handelt sich also um ein fremdes Element, wobei diese Funde, ob bronzene oder eiserne, für die späthallstattzeitliche Periode der Stufen HaD2-3 im Karpatenbecken typisch sind, nämlich für den materiellen Inhalt der Vekerzug-Gruppe. Es sind vor allem die Gegenstände aus Kriegergräbern, d. h. Sonderfunde von Schuppenpanzerteilen aus den Fundstellen von Ártánd, Tarnabod-Téglásdomb, Csanytelek-Újhalastó und vereinzelte Schuppen aus Törokszentmiklós-Surján und Simeria aus der Mitte des 6. Jh. v. Chr. (Chochorowski 1985a, 105; Párducz 1973, 34, Karte 3; Párducz 1974, 194, 318). Laut den neuesten Forschungsergebnissen von E. V. Černenko stammen aus dem Gebiet Ungarns insgesamt die vier obengenannten Exemplare (Černenko 2006, 129). Aus slowakischem Gebiet stammen außer dem bereits publizierten bronzenen Exemplar aus Molpír sonst nur zwei zusammengeklebte Bronzebleche – Bronzeschuppe aus dem Körpergrab 179-A auf dem Gräberfeld in Chotín (Dušek 1966, 59, tab. XX: 6), datiert in die späthallstattzeitliche Periode der Vekerzug-Gruppe.

Auf Grund dieser Feststellungen können wir annehmen, dass es im Fall der von uns präsentierten eisernen und einer bronzenen Schuppe aus Molpír tatsächlich um einen direkten Einfluss und Beleg der Anwesenheit von östlichen, mit den Skythen verwandten nomadischen Ethnika auf dem Smolenicer Molpír geht und die Schuppen der Schutzrüstung haben ihren Ursprung im nomadischen Bereich. Zeitlich fallen sie vermutlich in die Untergangsperiode der hallstattzeitlichen Besiedlung auf dem Burgwall in Smolenice - Molpír im ausgehenden 7. Jh. und am Anfang des 6. Jh. v. Chr.

---

*Mgr. Radoslav Čambal, Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Žižkova ul. 12,  
P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava 16  
radocambal@centrum.sk*